

**ПРАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

МАУП

О. Г. Петринич

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до проведення семінарських занять
для студентів денної форми навчання
освітнього рівня «Бакалавр»
спеціальності 081 «Право»**

Львів - 2024

Юридична психологія: Методичні вказівки до проведення практичних та семінарських занять для студентів денної форми навчання освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 081 «Право» / Укл. М.С. Компанович, О. Г. Петринич. – Львів: Видавництво МАУП, 2024. – 35 с.

Укладач: О. Г. Петринич, ст. викладач

Відповідальна за випуск: Л.І.Лелик, д.е.н., проф.

Рецензент: Н.І.Жигайло, д.пс.н., проф.

© Компанович М.С., 2024
© Петринич О.Г., 2024
© Львівський інститут МАУП, 2024

ПЕРЕДМОВА

Анотація курсу. Цей курс надасть розуміння щодо місця юридичної психології в системі психологічної науки та права, її предмет, історію розвитку; систему, основні поняття; навчить загально-психологічним основам юридичної діяльності; ознайомить із соціально-психологічними основами юридичної діяльності; розкриє психологічні основи цивільно-правового регулювання та цивільного судочинства; ознайомить із психологічними механізмами злочинної поведінки, криміналізації особистості, психологічні аспекти групової злочинності; навчить психологічним основам попереднього розслідування; навчить завдань та порядку проведення психологічної консультації і судово-психологічної експертизи; ознайомить із психологією судового процесу; зорієнтує у психологічних основах ресоціалізації злочинців; навчить психологічним основам ефективного спілкування юристів.

Мета курсу: сформування у студентів усвідомлення необхідності знання юридичної психології як галузі психологічної науки, та навчальної дисципліни що вивчає психологію державно-правових явищ як цілісність, в якій органічно поєднується психологічне та юридичне і виділяються юридична й психологічна підсистеми, що перебувають у динаміці, розвитку та нерозривному зв'язку.

Завдання:

- застосовувати методи юридичної психології в практичній діяльності;
- використовувати психологічні знання при вирішенні питань цивільно-правового регулювання;
- аналізувати психологічний зміст і структуру правопорушення;
- на основі психологічного аналізу прогнозувати та попереджати можливі порушення правових норм;
- використовувати психологічні знання при проведенні слідчих дій;
- використовувати психологічні знання в процесі судової діяльності;
- використовувати психологічні технології ефективного спілкування та раціональної поведінки у ситуаціях юридичної діяльності;
- застосовувати методики психологічного захисту в ситуаціях юридичної діяльності.

1. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ) СТУДЕНТІВ

Здебільшого серед основних форм організації навчання визначають лекцію, лабораторне та практичне заняття, семінар тощо.

Лекція являє собою переважно монологічну форму навчання. Традиційно активність виявляє викладач, а студенти виступають пасивними слухачами. Проте важливо усвідомити, що за певних умов лекційна форма навчання не може бути замінена ніякою іншою. Особливо це відчутно тоді, коли не вистачає підручників: не завжди новий навчальний матеріал із тієї чи іншої теми висвітлюється в наявних підручниках тощо.

До основних типів лекції науковці відносять: вступну, тематичну, оглядову, заключну тощо.

Призначення **вступної** лекції полягає в тому, щоб дати студентам загальне уявлення про завдання і зміст усього курсу, розкрити структуру й логіку конкретної галузі науки, культури, взаємозв'язок з іншими дисциплінами, особливості вивчення найскладніших тем тощо. Головне завдання лекції — сприяти розвитку в студентів інтересу до предмета з метою його творчого засвоєння.

Тематична лекція має різноманітне значення у загальній структурі курсу. Вона присвячується розкриттю конкретних тем навчальної програми (звідси її назва). Щодо **оглядової** лекції, то її переважно читають перед або під час виробничої

практики, головне завдання якої полягає в тому, щоб сприяти забезпеченню належного взаємозв'язку й наступності між теоретичними знаннями і практичними вміннями та навичками студентів. Оглядову лекцію читають також студентам перед виконанням дипломної роботи або державними іспитами, абітурієнтам — перед вступними іспитами. Її нерідко ще називають установчою лекцією, на якій студенти знайомляться з:

- особливостями технології навчання на прикладі дисципліни;
- специфікою дисципліни;
- організаційними формами занять, їх тематикою;
- рівнем вимог і критеріями оцінювання знань, умінь та навичок;
- строками виконання контрольних заходів, складання індивідуальних завдань;
- зв'язком з іншими видами занять, зокрема із самостійною роботою студентів;
- літературними джерелами та коментарями до деяких із них.

У **заклучній** лекції підводяться підсумки вивченого й викладеного матеріалу з цього предмета в цілому шляхом виділення вузлових питань

лекційного курсу і зосередження уваги на практичному значенні отриманих знань для подальшого навчання і майбутньої професійної діяльності студентів. Спеціальними завданнями заключної лекції є стимулювання інтересу студентів до глибшого вивчення цього предмета, визначення методів самостійної роботи в певній галузі.

Слід зазначити, що розвиток системи вузівської освіти, її гуманізація привели до появи нових лекційних форм:

- **Проблемна лекція.** Якщо в інформаційній лекції наводиться (пояснюється) готова інформація, то в проблемній лекції нове знання вводиться як невідоме, яке необхідно “відкрити”. Поставивши проблему, викладач крок за кроком підводить студентів до мети.

- **Лекція удвох** — це розвиток проблемного викладу матеріалу в діалозі двох викладачів. Наприклад, лекторами можуть бути представники двох різних наукових шкіл, теоретик і практик. Важливо, щоб було продемонстровано культуру дискусії, швидку реакцію і здібність до імпровізації.

- **Лекція-візуалізація** є усною інформацією, перетвореною у візуальну форму. Підготовка такої лекції полягає в тому, що зміст лекції або її частини переводяться у візуальну форму для пред’явлення студентам через ТСО або вручну (слайди, плівки, схеми, малюнки та інші види наочності).

Варто підкреслити, що в процесі викладання психологічних дисциплін нові лекційні форми все ширше застосовуються.

Семінарське заняття з психології є діалогічною формою навчального заняття. На ньому студенти мають можливість засвоювати знання у процесі їх активного обговорення, хоча рівень їх активності може бути різним. Студенти закріплюють знання, отримані на лекціях або з книг, у процесі їх переказу або обговорення. Підготовка до занять за першоджерелами (а не тільки підручниками), виступ з повідомленнями розширюють знання студентів з курсу, стимулюють їхню інтелектуальну діяльність, розвивають навички самостійного пошуку та самостійної роботи взагалі.

Залежно від рівня активізації мнемічної та розумової діяльності студентів форми організацій семінарського заняття поділяють на два типи: продуктивний та репродуктивний. Репродуктивний тип організації заняття припускає, насамперед, активізацію мнемічних здібностей студентів. Вони повинні запам’ятати та відтворити, переказати певний навчальний матеріал на основі лекцій, підручників або першоджерел. Продуктивний тип організації семінарського заняття припускає активізацію розумових здібностей студентів. Вони повинні порівняти, проаналізувати, узагальнити, критично оцінити, зробити умовиводи на основі отриманого матеріалу.

Практичні заняття з психології, на відміну від семінарського, припускають не лише обговорення студентами навчального матеріалу, а й виконання ними певних практичних завдань, тобто мають на меті навчити студентів застосовувати теоретичні знання на практиці. На таких заняттях

моделюються фрагменти майбутньої діяльності у вигляді навчальних ситуаційних завдань. Вирішуючи завдання, студенти відпрацьовують різні дії із застосуванням відповідних психологічних знань.

Серед функцій, які виконують практичні заняття, визначають такі:

- закріплення теоретичних знань на практиці;
- засвоєння вмінь та навичок практичної діяльності психолога;
- засвоєння вмінь дослідницької діяльності;
- розвиток навичок самопізнання;
- сприяння саморозвитку студентів.

Навчальна діяльність — це, по суті, вирішення навчальних завдань, що вимагають від студента розумових дій різної складності. Саме тому викладачеві потрібно готувати їх не тільки для лекцій, а й практичних занять. Визначають два загальні принципи підходу до розробки навчальних завдань для практичних занять.

Перший — це принцип “від теорії до практики”, коли добираються питання і завдання з числа теоретичних проблем.

Студентам пропонується самим знайти відповідні приклади в практичному житті, тобто в побуті, навчальній, трудовій, спортивній та іншій діяльності. Вирішуючи такі завдання, студент краще засвоює теорію, а правильно відповівши, показує рівень свого розуміння проблеми. Наприклад, із загальної психології пропонуємо таке питання: “Відомо, що найважливішим елементом психологічної структури діяльності є мотив, до того ж одна і та сама діяльність може мати кілька мотивів, тобто бути полімотивованою. Наведіть приклад такої діяльності і покажіть, які потреби лежать в основі кожного з мотивів”.

Другий принцип — “від життя до теорії”. У цьому випадку в завданнях пропонуються різні практичні ситуації, які студент повинен проаналізувати з погляду відомої теорії.

На практичних заняттях обговорюються ті або інші питання теми курсу. Викладач керує діяльністю студентів, заохочує активність і самостійність. У деяких випадках відбувається розгляд варіантів вирішення ситуаційних завдань, ґрунтуючись на теоретичні дані.

Лабораторні заняття з психології допомагають студентам виявляти ті або інші психічні явища, особливості соціально-психологічних механізмів взаємин людей в групі тощо. Основне призначення лабораторних занять — навчання студентів дослідницькому підходу до вивчення психології як науки. На цих заняттях студенти на власному досвіді ніби перевіряють те, що написано в підручнику або повідомлялося в лекції.

Навчальні завдання для лабораторних занять спрямовані на відпрацювання різних методик психологічного дослідження: анкетування, тестування, проведення дослідницьких бесід, організація індивідуальних і групових експериментів, психологічна інтерпретація отриманих даних і т. д.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Під час вивчення дисципліни застосовується поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться для оцінювання рівня навчальних досягнень під час семінарських, практичних занять та якості виконання індивідуальної і самостійної роботи та передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого модуля навчальної дисципліни.

Поточний контроль – проведення семінарських занять, відпрацювання академічних заборгованостей.

Поточний контроль під час проведення семінарських занять передбачає перевірку рівня засвоєння знань, умінь і навичок студентом з кожного окремого навчального (змістового) модуля навчальної дисципліни та їх корекцію. Прозорість оцінювання рівня знань студентів забезпечується чіткими критеріями.

Модульний контроль – визначає якість виконаної студентом навчальної роботи з певного навчального (змістового) модуля та оцінюється за сукупними підсумками поточної успішності, включаючи виконану індивідуальну, самостійну та модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль – виставляється як сума балів з усіх модулів навчальної дисципліни та обраховується, як правило, як середнє арифметичне складових модулів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни студент складає семестровий залік.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	PX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	P	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування студентами результатів вивчення дисципліни «Юридична психологія» є: доповнення

доповіді;

- усний виступ;
- виконання письмового завдання;
- тестування;
- есе, дайджест;
- реферат;
- складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу;
- ведення опорного конспекту лекцій;
- письмова контрольна робота;
- інші види навчально-наукової роботи (участь у гуртках, наукових конференціях тощо);
- підсумкова модульна робота.

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Плани семінарських (практичних, лабораторних) занять

Тема 1,2. Предмет, система методи та історичний розвиток юридичної психології

План

1. Предмет і основні категорії юридичної психології.
2. Місце юридичної психології в системі наук.
3. Історія розвитку та сучасні напрями юридичної психології.

Основні терміни та поняття: Юридична психологія, свідомість, особистість, діяльність, спостереження, інтерв'ю, експеримент, тестування, особистість.

Реферати:

1. Зв'язок сучасної юридичної психології з галузями права.
2. Особливості сучасного стану зарубіжної юридичної психології.

Питання для самостійної роботи:

1. Характеристика об'єкта, предмета, методології юридичної психології.
2. Структура сучасної юридичної психології, її завдання та місце в системі інших наук.
3. Особливості періодизації розвитку юридичної психології як науки та практики.
4. Розвиток сучасної юридичної психології в Україні.

Практичне завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Ситуаційні завдання:

1. В процесі підвищення кваліфікації слідчих необхідно встановити рівень розумового потенціалу, творчі здібності, емоційні властивості та рівень знань, вмінь і навичок. Який саме з методів юридичної психології доцільно застосувати у цьому випадку?

2. К. підозрюється у вчиненні крадіжки продовольчих товарів із супермаркету. Він є батьком трьох дітей, останнім часом не має постійного місця роботи.

Визначте, які методи юридичної психології можливо використовувати при підготовці до допиту для аналізу особистісних якостей підозрюваного, мотивів вчинення діяння та обставин, що пом'якшують його провину?

Тестові завдання

1. Зазначте, яке з наведених визначень найточніше розкриває предмет юридичної психології:

а) науково-практична дисципліна, що вивчає психологічні закономірності в системі "людини - право", виробляє рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності цієї системи;

б) наука, яка розробляє рекомендації щодо практичної діяльності юристів;

в) наука, яка допомагає розв'язувати юридичні конфлікти.

2. Об'єкт юридичної психології – це:

а) людина, групи людей як носії психіки в контексті права;

б) психічні особливості юристів;

в) психологічний зміст юридичних конфліктів;

г) психологія учасників судового процесу.

3. Завданням юридичної психології є:

а) розкриття психолого-юридичної сутності основних категорій права;

б) сприяння усвідомленню юристами психологічного змісту їх діяльності;

в) розкриття правової сутності психології конфлікту.

4. Зазначте, що з наведеного не є основним структурним компонентом юридичної психології:

а) кримінальна психологія;

б) судова психологія;

в) пенітенціарна психологія;

г) психологія усного виступу.

5. Зазначте послідовність виникнення галузей психолого-юридичних знань:

а) кримінальна психологія - судова психологія - юридична психологія;

б) психологія злочинця - правова психологія - психологія потерпілого;

в) психологія потерпілого - пенітенціарна психологія - психологія злочинця.

6. Зазначте, що з наведеного не є завданням юридичної психології:

а) розкриття правової сутності психології конфлікту;

б) сприяння усвідомленню юристами психологічного змісту їх діяльності;

в) розкриття психологічних особливостей суб'єктів правопорушень;

г) розкриття психолого-юридичної сутності основних категорій права.

7. Засновником психологічної школи права є:

а) В. Бехтерев;

б) В. Вундт;

в) Л. Петражицький;

г) В. Кривуша;

д) О. Макаренко.

8. Зазначте послідовність виникнення галузей психолого-юридичних знань:

а) судова психологія - психологія потерпілого - пенітенціарна психологія;

б) кримінальна психологія - судова психологія - юридична психологія;

в) пенітенціарна психологія - психологія злочинця - психологія потерпілого.

9. Пенітенціарна психологія - це:

а) психологія злочинця;

б) психологія правопорушника; в) психологія засудженого;

г) психологія ресоціалізації та покаяння злочинця.

10. Кримінальна психологія - це:

а) психологія виконання покарання;

б) психологія слідчої діяльності;

в) психологія діяльності кримінальної міліції;

г) психологія злочинної поведінки, особистості злочинця та злочинних груп.

11. Зазначте, хто з вітчизняних психологів вперше сформулював принцип роботи викривача брехні (лай-детектора):

а) К. Платонов;

б) О. Леонт'єв; в) А. Лурія;

г) С. Рубінштейн;

д) О. Северов.

12. Судова психологія - це:

а) психологія суддів;

б) психологія учасників судового процесу;

в) психологія досудового слідства;

г) психологія розкриття злочинів та судового процесу.

13. Зазначте, в яких містах України були вперше організовані кабінети злочинця та злочинності:

а) в Одесі;

б) Львові; в) Харкові; г) Києві;

д) Дніпропетровську.

14. Об'єктом юридичної психології є:

а) психологія судового процесу;

б) психологічні риси юристів;

в) психологічний зміст юридичних конфліктів;

г) людина, групи людей як носії психіки в контексті права.

15. Юридична психологія досліджує психологічні основи:

а) правослухняної поведінки;

б) злочинної поведінки;

в) правоохоронної діяльності;

г) ресоціалізації злочинців;

д) гендерної поведінки.

16. Зазначте, в якому навчальному закладі на початку XIX ст. викладався курс "Кримінальна психологія":

- а) Чиказький університет;
- б) Харківський університет;
- в) Київський університет.

Тема 3. Загально-психологічні основи юридичної психології

План

1. Поняття про психіку і свідомість особистості.
2. Психічні процеси.
3. Психічні стани.
4. Психологічна структура особистості.

Основні терміни та поняття:

Психіка, свідомість, структура свідомості, пізнавальні психічні процеси, індивід, суб'єкт діяльності, психічні властивості особистості, темперамент, правосвідомість. Соціально-психологічні явища, спілкування, комунікація, соціалізація, конформізм, потреби, мотиви, стимул, професійна деформація, соціальні групи, групова динаміка, лідерство та керівництво.

Ситуаційні завдання:

1. Співставте елементи структури особистості (темперамент, характер, здібності, спрямованість) з їх відповідними визначеннями - психологічні риси особистості, що визначають:
 - а) потенціальні можливості людини у виконанні певної діяльності;
 - б) активний характер відносин та дії людини у соціальному середовищі;
 - в) динаміку проявів особистості у різних видах діяльності та у відносинах з оточуючим середовищем;
 - г) відношення людини до соціального середовища та виконуємої діяльності.
2. Проаналізуйте основні методики щодо визначення типу темпераменту особистості. У позааудиторний час проведіть свою порівняльну діагностику особистості за опитувальником Айзенка (версія EPI).

Реферати:

1. Проблема вивчення особистості у професійній діяльності юриста.
2. Фрустрація, її зв'язок з агресивною поведінкою, насильницькими злочинами проти особи, скоєнням самогубств.
3. Розвиток професійно важливих комунікативних якостей юриста.
4. Професійна деформація юриста та шляхи її.

Питання для самостійної роботи:

Правова соціалізація та правослухняна поведінка.

Соціально-психологічна характеристика юридичної діяльності.

Соціально-психологічні аспекти підвищення ефективності праці юристів.

Пізнавальні психічні процеси та урахування їх закономірностей юристом у професійній діяльності.

Емоції, почуття, психічні стани об'єктів юридичної діяльності. та їх психолого-правова оцінка.

Поняття особистості в психології та правовій науці.

Тема 4. Соціально-психологічні основи юридичної психології

План

1. Соціально-психологічні явища такі як спілкування та його види.
2. Поняття, соціально-психологічна характеристика соціальних груп.
3. Соціально-психологічні особливості діяльності юриста.
4. Професійна деформація та шляхи її подолання. Психологічні аспекти підвищення ефективності праці юристів.

Основні терміни та поняття:

Психіка, свідомість, структура свідомості, пізнавальні психічні процеси, індивід, суб'єкт діяльності, психічні властивості особистості, темперамент, правосвідомість. Соціально-психологічні явища, спілкування, комунікація, соціалізація, конформізм, потреби, мотиви, стимул, професійна деформація, соціальні групи, групова динаміка, лідерство та керівництво.

Практичне завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Ситуаційні завдання:

1. Ділова гра "Темперамент": Студенти розподіляються на пари. Завдання кожної пари за допомогою психологічних методів виявити поведінкові особливості, на підставі яких діагностувати прояви відповідного типу темпераменту та обґрунтувати свій висновок перед групою.

2. Який тип темперамента найбільш відповідає особистості слідчого, судді, прокурора, адвоката, оперативного працівника? Обґрунтуйте.

3. Ділова гра "Характер": Студенти розподіляються на пари. Завданням є виділення вольвих, інтелектуальних, емоційних рис характеру партнера та зазначення проявів, за якими їх можна встановити.

Тестові завдання

1. Допишіть визначення та вставте пропущені поняття.

- 1.1. Психологія як наука характеризується: ...
- 1.2. У науковій психології психіка розуміється як: ...
- 1.3. Психіка виконує такі функції: ...
- 1.4. Психічне відображення характеризується: ...
- 1.5. Психічні процеси - ...

- 1.6. Психічні властивості - ...
- 1.7. Особистість - ...
- 1.8. Діяльність - ...
- 1.9. До психологічних ознак особистості відносять: ...
- 1.10. Підструктурами особистості за К.К.Платоновим є: ...
- 1.11. Спрямованість особистості це - ...
- 1.12. Діяльність це - ...
- 1.13. Структура діяльності включає в себе: ...
- 1.14. Свідомість це - ...
- 1.15. Потреби це - ...
- 1.16. Потреби бувають: ...
- 1.17. Мотиви це - ...

2. Заперечте або дайте підтвердження нижчезазначеним умовиводам 1.1.

Основними методами вивчення психічних явищ є метод бесіди, опитування, тести, анкети, аналіз продуктів діяльності, соціометрія, біографічний метод.

- 1.2. До властивостей особистості відносять: спрямованість, темперамент, характер, здібності.
- 1.3. Фізіологічною основою психічної діяльності є вища нервова діяльність, а саме: процеси збудження та гальмування, безумовні та умовні рефлексії, перша та друга сигнальні системи.
- 1.4. До складу пізнавальних процесів входять емоції, почуття та воля.
- 1.5. Властивостями уваги є: стійкість, об'єм, переключення, концентрація, розподілення.
- 1.6. Мислення характеризується: якістю, силою, тривалістю.
- 1.7. Пам'ять буває: короткочасною, оперативною, довготривалою, руховою, емоційною, наочно-образною, словесно-логічною.
- 1.8. Мотив – це спонукання до діяльності, яке пов'язане із задоволенням певної потреби.

3. До якого поняття відносяться наведені нижче властивості, процеси?

- 1.1 Предметність, осмисленість, цілісність, активність, константність, вибірковість, аперцепція - ...
- 1.2 Ставлення до своєї діяльності, до інших людей, до себе, до світу - ...
- 1.3 Холерик, флегматик, сангвінік, меланхолік - ...
- 1.4 Аналіз, синтез, порівняння, абстракція, конкретизація, класифікація, систематизація - ...
- 1.5 Моральні, інтелектуальні, естетичні - ...
- 1.6 Афект, фрустрація, стрес - ...
- 1.7 Цілеспрямованість, ініціативність, дисциплінованість, самовладання, витримка, самостійність - ...

Тема 5. Основні проблеми правової психології

План

- 1. Психологія правової соціалізації особистості.

2. Психологічні умови ефективності правових норм.
3. Асоціальні стереотипи поведінки.
4. Психологічні аспекти ефективної правотворчості.

Основні терміни та поняття:

соціалізація, стереотипи, правотворчість.

Тема 6. Кримінальна психологія. Психологія особи злочинця

План

1. Поняття особистості злочинця.
2. Соціально-психологічні підходи до проблеми вивчення особистості злочинця та злочинної поведінки.
3. Психологічна структура особистості злочинця.
4. Психологічні особливості неповнолітніх правопорушників.

Основні терміни та поняття:

Аномія, делінквентність, особистість злочинця, злочинна поведінка, соціальний імпритінг.

Реферати:

1. Психологічні особливості злочинності неповнолітніх.
2. Психологічні методи боротьби з груповою злочинністю.

Питання для самостійної роботи:

1. Предмет та завдання кримінальної психології, її місце в системі психології та права.
2. Кримінально-психологічна характеристика злочинності.
3. Психологічний механізм злочину.
4. Особистість злочинця як об'єкт психологічного дослідження.
5. Психологія потерпілого.
6. Психологія організованих злочинних формувань (груп).

Практичне завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Ситуаційні завдання:

Ділова гра “Організована злочинна група”: група студентів моделює підготовку до вчинення злочину організованою групою з метою з’ясування та демонстрації розподілу ролей в групі та виконуваних функцій.

За фотознімком групи діагностувати психологічні особливості групи та її членів, розподіл ролей в групі. На цій основі виокремити засоби психологічного впливу на членів групи та їх послідовність.

Тестові завдання

Оберіть правильну відповідь:

1. Зазначте, хто започаткував соціологічний підхід в аналізі злочинної поведінки:

- а) В. Ковалець, В. Любченко, О. Северов;
- б) Г. Ебінгауз, Г. Рібо, А. Біне;
- в) Г. Тард, Е. Дюркгейм, М. Вебер.

2. Зазначте послідовність суттєвих компонентів причинного комплексу злочинності:

- а) суспільні чинники;
- б) незадоволення потреб людей у сфері споживання;
- в) патологія біологічних потреб.

3. До психологічних особливостей злочинця належать:

- а) відсутність співчуття;
- б) схильність до наркоманії;
- в) домінування нервових процесів гальмування над процесами збудження;
- г) занижене відчуття болю.

4. Складовою психологічного аналізу особистості злочинця є:

- а) ступінь соціальної дезадаптації;
- б) конкретні індивідуально-психологічні особливості;
- в) антропометричні показники.

5. Зазначте чинники, що зумовлюють формування у правопорушників відчуття особистої безпеки:

- а) низький рівень емпатійності;
- б) безкарність раніше скоєних правопорушень;
- в) відсутність співпереживань.

6. Соціально-психологічний підхід в аналізі злочинної поведінки започаткували:

- а) О. Хагінс, Г. Фінер;
- б) О. Морозов, Т. Курій;
- в) Р. Мертон, Ж. Старленд, Д. Мате.

7. До типу злочинців з дефектами психічної саморегуляції належать особи, які скоїли злочин унаслідок:

- а) злочинної халатності;
- б) надмірної самовпевненості;
- в) сильного душевного хвилювання;
- г) підвищеної ситуативної адаптації;
- д) потреби в самозахисті.

8. Посилення психічного напруження після здійсненого злочину зумовлено:

- а) почуттям безкарності;
- б) страхом перед покаранням;
- в) особливостями сприйняття злочинцем результату злочину.

9. Кримінальна психологія - це:

- а) психологія виконання покарання;
- б) психологія слідчої діяльності;

- в) психологія діяльності кримінальної міліції;
- г) психологія злочинної поведінки, особистості злочинця та злочинних груп.

10. Основними типами особистості злочинця за змістом ціннісно-орієнтаційної спрямованості є:

- а) корисливий;
- б) корисливо-насильницький;
- в) асоціальний;
- г) насильницький.

11. Розташуйте послідовно елементи психологічної структури злочинного діяння:

- а) формування мети;
- б) мотивація;
- в) прийняття рішення;
- г) отримання винагороди.

12. Розташуйте послідовно суттєві компоненти причинного комплексу злочинності:

- а) суспільні чинники;
- б) незадоволення потреб людей у сфері споживання;
- в) патологія біологічних потреб.

13. До особливостей мотивів злочинної поведінки належать:

- а) антисоціальність;
- б) домінування спонукань обов'язку над спонуканнями-потягами;
- в) переважання матеріальних і вітальних спонукань.

14. Психологічною особливістю злочинних груп неповнолітніх є те, що такі групи формуються:

- а) переважно стихійно;
- б) одразу як злочинні;
- в) у групах первісного спілкування внаслідок зростання антисупільної спрямованості.

15. Психологічними особливостями злочинних груп, що складаються з раніше засуджених осіб, є:

- а) знання членами груп методів і прийомів оперативно-розшукової та слідчої діяльності;
- б) наявність жорстких норм, заснованих на насильстві;
- в) стихійність формування груп;
- г) формування груп з орієнтацією на скоєння злочинів.

16. Психологічними особливостями злочинних груп корисливої спрямованості є:

- а) створюються досвідченими організаторами;
- б) оптимальна чисельність їх пов'язана із функціональним розподілом злочинної діяльності;
- в) мають переважно емоційний характер стосунків.

17. Психологічними особливостями злочинних груп насильницької спрямованості є такі:

- а) наявність жорстких групових норм, заснованих на культурі насильства;
- б) низькі показники рівня навіюваності;
- в) наявність специфічної атрибутики (символіка, сленг, традиції тощо).

Тема 7. Психологічні основи попереднього розслідування

План

- 1. Функціонально-психологічний аналіз слідчої діяльності.
- 2. Психологічна характеристика інформаційно-пошукових слідчих дій.
- 3. Психологічна характеристика інформаційно-комунікативних слідчих дій.

Основні терміни та поняття:

Слідчий, слідчі дії, огляд місця події, кримінальне судочинство, інформаційно-пошукові слідчі дії, інформаційно-комунікативні слідчі дії, обшук, відтворення обстановки, ситуація злочину, слідча ситуація.

Реферати:

- 1. Психологія судових дебатів.
- 2. Порівняльний аналіз діяльності судді при розгляді кримінальних та цивільних справ.

Питання для самостійної роботи:

- 1. Психологічна структура судової діяльності.
- 2. Психолого-правова характеристика процесу пізнання, встановлення істини у судовому засіданні.
- 3. Психологічні особливості прийняття рішення судом. Психологія взаємодії людей у сфері цивільно-правової регуляції.
- 4. Психологічні аспекти цивільного процесу.
- 5. Психологія міжособистісної взаємодії у цивільному процесі.
- 6. Психологія судової промови у цивільному судочинстві.
- 7. Психологічні особливості діяльності господарського суду.

Практичне завдання:

- 1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
- 2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
- 3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Ситуаційні завдання:

1. Як організувати проведення слідчого експеримента та здійснити психологічний вплив з метою викриття інсценування?

До поліції із заявою про пограбування звернулася завідувача магазину Д., яка повідомила, що двоє чоловіків увірвалися до її кабінету через вікно, яке було відчинено. Злочинці прив'язали Д. до крісла, засунули в рот кляп з серветки для прибирання пилу, а потім через двері кабінету проникли в приміщення магазину, звідки викрали товари і велику суму грошей з каси.

Лише через годину Д. вдалося виштовхнути язиком кляп, після чого вона стала кликати на допомогу. При проведенні огляду кабінету Д. був виявлений кляп вагою 20 г. Такі ж серветки були в продажу в магазині, що перш за все і навело слідчого на думку про інсценування крадіжки, оскільки можна було припустити, що злочинці повинні були спочатку проникнути до приміщення магазину, взяти там серветку, потім вже зайти в кабінет Д. і вкласти їй до рота кляп. Товари в магазині були безцільно розкидані, як це зазвичай буває при інсценуванні крадіжки.

2. Чи припустимо застосування аналогії при перевірці можливостей сприйняття в даному випадку?

Для перевірки показань водія, який вчинив вночі наїзд на людину, яка лежала на дорозі (водій заявив, що не помітив лежачого), був проведений слідчий експеримент. У нічний час слідчий у присутності понятих і працівників поліції укладав на проїжджу частину 10 манекен людини і потай спостерігав за діями водіїв проїжджаючих автомашин. Метрів через 100 кожна машина зупинялася і водій допитувався, що і коли він побачив на дорозі. Показання були отримані достатньо суперечливі: одні бачили «щось», інші - «людину», «бревно» тощо. Отримані дані були зафіксовані у протоколі проведення слідчого експеримента.

3. За допомогою якого тактичного прийому слідчий може перевірити здатність підозрюваного орієнтуватися у фактичній обстановці на місці вчиненого злочину?

При розслідуванні справи про крадіжку, вчинену у бухгалтерії підприємства, неповнолітній З. повідомив, що злочин вчинив він проникнувши до приміщення бухгалтерії через квартиру і викравши якісь папери та особисті речі працівників. У слідчого виникли сумніви в правдивості показань З., оскільки викрадені документи не могли бути цікавими для підлітка. До того ж показання З. лише в загальних рисах узгоджувалися з іншими доказами, наприклад, щодо місця розташування речей в бухгалтерії.

Тестові завдання

1. Зазначте психологічні компоненти спілкування прокурора і захисника у суді:

- а) ситуативно-діловий;
- б) статусно-рольовий;
- в) пафосно-емоційний;
- г) пізнавально-оцінний;
- д) міжособистісний.

2. До елементів психотехніки переконання належать:

- а) домінування невербальної комунікації;
- б) обґрунтована повнота висловлювань;
- в) апеляція до логіки, розуму, досвіду.

3. До характерних помилок у свідченнях потерпілого належать:

- а) узагальненість щодо дій злочинців;
- б) виправдовування дій злочинців;
- в) наділення описуваних подій надуманими ознаками;
- г) перебільшення уявлення про окремі моменти пережитої події.

4. Оборонною тактикою захисту звинуваченого є:

- а) фіксування помилок у роботі слідчого;
- б) прийняття версій слідства в цілому;
- в) формування системи пропозицій, що руйнують пропозиції слідства.

5. До психологічних правил спростування інформації належать:

- а) часткова згода;
- б) використання протиріч опонентів;
- в) залякування опонентів.

6. Причинами міжособистісних конфліктів у судовій ситуації є:

- а) незбалансована рольова взаємодія;
- б) егоїстичні орієнтації однієї зі сторін, необґрунтоване прагнення бути лідером в усіх справах;
- в) невірноваженість характеру, причепливість; г) переконаність у несправедливості суду.

7. До закономірностей пам'яті свідка належать:

- а) краще запам'ятовування незакінченої, перерваної дії;
- б) найбільша інтенсивність процесу забування через тиждень після події;
- в) найкраще збереження в пам'яті початку або кінця якогось процесу чи дії.

8. Зазначте ситуацію, щодо якої суд, проявляючи свої владні повноваження, не визначає стратегію своєї поведінки:

- а) небажана поведінка сторін;
- б) безконфліктна, конструктивна взаємодія сторін;
- в) гостроконфліктна взаємодія сторін;
- г) уявний конфлікт (виникає через недостатність інформації, помилкові уявлен-ня);
- д) удаваний конфлікт (імітація конфлікту заради досягнення прихованих цілей).

9. Елементами психотехніки судової промови є:

- а) пріоритетність мети;
- б) багатослівність;
- в) доказовість.

10. Серед психологічних якостей адвоката насамперед слід виокремити такі:

- а) уміння вислуховувати людей;
- б) уміння ставити уточнюючі і конкретизуючі запитання;
- в) толерантність;
- г) надійність;
- д) емоційну стійкість.

11. Основними мотивами неправдивих показань свідка є:

- а) особиста зацікавленість;
- б) страх помсти співучасників;
- в) родинні обов'язки;
- г) громадянський обов'язок.

12. Основними напрямками діяльності прокурора є:

- а) соціальна;
- б) комунікативна;
- в) організаційна;
- г) лінгвістична;
- д) конструктивна.

13. Під час проведення допиту неповнолітніх слід враховувати такі їхні вікові особливості:

- а) схильність до навіювання;
- б) вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки явищ і подій;
- в) схильність до фантазування.

14. Основними психологічними передумовами успішності проведення переговорів при вирішенні суперечки в господарському суді є:

- а) єдність і узгодженість цілей сторін;
- б) упевненість сторін у правильності вирішення суперечки;
- в) створення обстановки порозуміння;
- г) створення ситуації фрустрації.

15. Основним психологічним засобом впливу на підсудного є:

- а) використання позитивних рис особистості підсудного;
- б) переконання підсудного в об'єктивності та справедливості суду;
- в) забезпечення свободи моральних переконань.

16. Психологічною умовою ефективності судового допиту є:

- а) загроза застосування жорстких санкцій;
- б) встановлення психологічного контакту між судом і підсудним;
- в) переконання підсудного в об'єктивності та справедливості суду.

17. Деформація відтвореної свідком інформації виявляється:

- а) у перекрученні смислового змісту;
- б) емоційній забарвленості;
- в) ілюзорній деталізації відомостей;
- г) роз'єднанні пов'язаних елементів; д) зміщенні окремих сторін події.

Тема 8. Психологія судового процесу

План

1. Психологічні особливості судового процесу.
2. Психологія судді.
3. Психологія судових дій.

Основні терміни та поняття:

Судовий процес, суддя, суд, судові дії, судові дебати, підсудні, свідки, експерти.

Реферати:

1. Психологія судових дебатів.
2. Порівняльний аналіз діяльності судді при розгляді кримінальних та цивільних справ.

Питання для самостійної роботи:

1. Психологічна структура судової діяльності.
2. Психолого-правова характеристика процесу пізнання, встановлення істини у судовому засіданні.
3. Психологічні особливості прийняття рішення судом. Психологія взаємодії людей у сфері цивільно-правової регуляції.
4. Психологічні аспекти цивільного процесу.
5. Психологія міжособистісної взаємодії у цивільному процесі.
6. Психологія судової промови у цивільному судочинстві.
7. Психологічні особливості діяльності господарського суду.

Практичні завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Тестові завдання

1. Зазначте психологічні компоненти спілкування прокурора і захисника у суді:

- а) ситуативно-діловий;
- б) статусно-рольовий;
- в) пафосно-емоційний;
- г) пізнавально-оцінний;
- д) міжособистісний.

2. До елементів психотехніки переконання належать:

- а) домінування невербальної комунікації;
- б) обґрунтована повнота висловлювань;
- в) апеляція до логіки, розуму, досвіду.

3. До характерних помилок у свідченнях потерпілого належать:

- а) узагальненість щодо дій злочинців;
- б) виправдовування дій злочинців;
- в) наділення описуваних подій надуманими ознаками;
- г) перебільшення уявлення про окремі моменти пережитої події.

4. Оборонною тактикою захисту звинуваченого є:

- а) фіксування помилок у роботі слідчого;
- б) прийняття версій слідства в цілому;

в) формування системи пропозицій, що руйнують пропозиції слідства.

5. До психологічних правил спростування інформації належать:

- а) часткова згода;
- б) використання протиріч опонентів;
- в) залякування опонентів.

6. Причинами міжособистісних конфліктів у судовій ситуації є:

- а) незбалансована рольова взаємодія;
- б) егоїстичні орієнтації однієї зі сторін, необґрунтоване прагнення бути лідером в усіх справах;
- в) невірноваженість характеру, причепливість; г) переконаність у несправедливості суду.

7. До закономірностей пам'яті свідка належать:

- а) краще запам'ятовування незакінченої, перерваної дії;
- б) найбільша інтенсивність процесу забування через тиждень після події;
- в) найкраще збереження в пам'яті початку або кінця якогось процесу чи дії.

8. Зазначте ситуацію, щодо якої суд, проявляючи свої владні повноваження, не визначає стратегію своєї поведінки:

- а) небажана поведінка сторін;
- б) безконфліктна, конструктивна взаємодія сторін;
- в) гостроконфліктна взаємодія сторін;
- г) уявний конфлікт (виникає через недостатність інформації, помилкові уявлен-ня);
- д) удаваний конфлікт (імітація конфлікту заради досягнення прихованих цілей).

9. Елементами психотехніки судової промови є:

- а) пріоритетність мети;
- б) багатослівність;
- в) доказовість.

10. Серед психологічних якостей адвоката насамперед слід виокремити такі:

- а) уміння вислуховувати людей;
- б) уміння ставити уточнюючі і конкретизуючі запитання;
- в) толерантність;
- г) надійність;
- д) емоційну стійкість.

11. Основними мотивами неправдивих показань свідка є:

- а) особиста зацікавленість;
- б) страх помсти співучасників;
- в) родинні обов'язки;
- г) громадянський обов'язок.

12. Основними напрямками діяльності прокурора є:

- а) соціальна;
- б) комунікативна;

- в) організаційна;
- г) лінгвістична;
- д) конструктивна.

13. Під час проведення допиту неповнолітніх слід враховувати такі їхні вікові особливості:

- а) схильність до навіювання;
- б) вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки явищ і подій;
- в) схильність до фантазування.

14. Основними психологічними передумовами успішності проведення переговорів при вирішенні суперечки в господарському суді є:

- а) єдність і узгодженість цілей сторін;
- б) упевненість сторін у правильності вирішення суперечки;
- в) створення обстановки порозуміння;
- г) створення ситуації фрустрації.

15. Основним психологічним засобом впливу на підсудного є:

- а) використання позитивних рис особистості підсудного;
- б) переконання підсудного в об'єктивності та справедливості суду;
- в) забезпечення свободи моральних переконань.

16. Психологічною умовою ефективності судового допиту є:

- а) загроза застосування жорстких санкцій;
- б) встановлення психологічного контакту між судом і підсудним;
- в) переконання підсудного в об'єктивності та справедливості суду.

17. Деформація відтвореної свідком інформації виявляється:

- а) у перекрученні смислового змісту;
- б) емоційній забарвленості;
- в) ілюзорній деталізації відомостей;
- г) роз'єднанні пов'язаних елементів; д) зміщенні окремих сторін події.

Тема 6 Психологічна консультація і судово-психологічна експертиза

План

1. Загальна характеристика судово-психологічної експертизи.
2. Особливості проведення комплексних судово-психологічних експертизи.
3. Організаційно-правові засади проведення судово-психологічної експертизи.

Основні терміни та поняття:

Психологічна консультація, судово-психологічна експертиза (СПЕ), потерпілий, експерт.

Реферати:

1. Психолог як експерт і консультант при вирішенні юридичних питань.
2. Значення страждань при визначенні моральної шкоди потерпілому.

Питання для самостійної роботи:

1. Використання психолога у якості консультанта на попередньому слідстві.
2. Залучення психолога у якості спеціаліста при проведенні слідчих дій.
3. Загальний предмет та види судово-психологічної експертизи (СПЕ).
4. Методика проведення СПЕ.

Практичне завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Тестові завдання

1. Експерт-психолог повинен залучатись до участі у кримінальному процесі, коли спостерігаються:

- а) різка відмінність поведінки підозрюваного від характерної для відповідної вікової і статевої групи;
- б) невідповідність поведінки цілям і мотивам вчиненого;
- в) незвичність поведінки суб'єкта у момент вчинення злочину;
- г) прояви психічної патології.

2. Правовою підставою для призначення судово-психологічної експертизи є:

- а) санкція прокурора;
- б) постанова слідчого;
- в) рішення суду;
- г) прохання потерпілого;
- д) протиріччя у показаннях свідків.

3. Обставиною, за якої повинна призначатись судово-психологічна експертиза у кримінальному процесі, є:

- а) наявність особливостей, що засвідчують крайню невірноваженість, емоційність або агресивність;
- б) наявність психічних патологій;
- в) відставання рівня психічного розвитку від вікової норми.

4. В основу дії детектора брехні покладено:

- а) закон Фехнера;
- б) закон Бугера-Вебера;
- в) моторну методику діагностики афективних слідів;
- г) закон Шуберта-Мендельсона.

5. Загальним предметом соціально-психологічної експертизи є:

- а) наявність або відсутність у момент виникнення злочину афекту у обвинуваченого;
- б) особливості психіки людей, дослідження яких має значення для встановлення істини у кримінальних справах;
- в) особливості патології психіки людей, дослідження яких має значення для встановлення істини у кримінальних справах.

6. Зазначте, хто з вітчизняних учених і в якому році вперше видав книгу по судово-психологічній експертизі:

- а) А. Коні у 1922р.;
- б) А. Брусиловський у 1939 р.;
- в) А. Лурія у 1928 р.

7. Завданнями психологічної експертизи є:

- а) вивчення психічних проявів, які виходять за межі норм;
- б) встановлення виду психічної патології;
- в) встановлення ознак вкрай підвищеного емоційного перенапруження, що виникає раптово і проявляється у злочинній дії.

8. До компетенції судово-психологічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення належить:

- а) встановлення фізіологічного афекту або іншого особливого емоційного стану суб'єкта в момент вчинення адміністративного правопорушення;
- б) визначення психологічної можливості свідка і потерпілого правильно сприймати обставини вчиненого правопорушення і відтворювати їх за вимогою посадової осо-би або компетентного органу;
- в) визначення виду психічної патології в осіб, причетних до адміністративного правопорушення;
- г) встановлення особистісних якостей правопорушника, що виявилися у вчиненому правопорушенні.

9. До компетенції судово-психологічної експертизи в цивільному процесі належить:

- а) установа психологічної сумісності дітей і одного або двох батьків, усиновителів, опікунів, визначення можливості дорослих забезпечувати виховання дітей;
- б) визначення психологічних особливостей правопорушень, передбачених цивільним законодавством;
- в) визначення психологічних особливостей правопорушень, передбачених кримінальним законодавством.

10. Призначенням судово-психологічної експертизи є :

- а) вивчення правдивості показань свідка на суді;
- б) вивчення суттєвих для кримінальної справи особливостей психічної діяльності потерпілих, свідків, обвинувачених;
- в) дослідження причин розумової відсталості свідка.

11. Типовими завданням судово-психологічної експертизи емоційних станів є виявлення:

- а) соматичного стану підслідної особи напередодні злочину;
- б) особливостей особистих стосунків підслідного з жертвою;
- в) біографічних особливостей особи свідка.

12. Зазначте обставини, за яких доцільно призначати судово-психологічну експертизу:

- а) необхідність одержати думку незацікавленого спеціаліста про сутність суперечки, її предмет та ін.;
- б) необхідність дотримуватися норм закону або підзаконного акта;
- в) наявність ознак психічної патології в діях особи.

13. Окремим предметом судово-психологічної експертизи може бути:

- а) наявність або відсутність в обвинувачених у момент учинення злочину афекту;
- б) наявність або відсутність психічної патології;
- в) принципова здатність свідків, підозрюваних і потерпілих правильно сприймати важливі для кримінальної справи обставини;
- г) можливість виникнення психічних переживань, які перешкоджають нормальному виконанню професійних функцій.

14. Судово-психологічна експертиза може встановити:

- а) психологічні особливості особи, що проявилися у зв'язку з вчиненням злочином;
- б) педагогічні, медичні і правові особливості злочинів і злочинців;
- в) психологічні аспекти злочину (ставлення особи до вчиненого, мотиви, цілі, потреби, рівень домагань).

15. До видів судово-психологічних експертиз належать такі:

- а) емоційних станів;
- б) психолого-лінгвістична;
- в) соціально-психологічних особливостей злочинної групи;
- г) графологічна.

16. Судово-психологічна експертиза може призначатися:

- а) після затримання підозрюваної особи;
- б) після порушення кримінальної справи;
- в) у разі протиріч у показаннях свідків.

17. Зазначте типові запитання судово-психологічної експертизи емоційних станів:

- а) чи усвідомлював свідок наслідки своїх дій?
- б) які особливості особистих відносин підслідної особи і жертви?
- в) в якому психологічному стані знаходилася підслідна особа у момент вчинення злочину?
- г) чи знаходилася підслідна особа у стані афекту або в іншому емоційному стані, який суттєво вплинув на її поведінку?

18. Висновок судово-психологічної експертизи може вважатись науково обґрунтованим за такої умови:

- а) висновок обґрунтовано відповідно до соціально-політичних знань;
- б) наукові положення і дані, на яких базується експертиза, не викликають сумнівів;
- в) висновки базуються на усереднених даних.

19. Приводами для обов'язкового призначення соціально-психологічної експертизи є:

- а) статеві злочини;
- б) встановлення в особи схильності до самогубства;
- в) сумніви щодо здатності особи правильно сприймати важливі для слідства обставини і давати щодо них правдиві свідчення;
- г) ознаки у особи вкрай підвищеного емоційного перенапруження, що виникає раптово і проявилось у злочинній дії.

20. До компетенції судово-психологічної експертизи слід віднести встановлення:

- а) наявності або відсутності у суб'єкта в момент вчинення протиправних дій фізіологічного афекту або інших емоційних станів, здатних суттєво вплинути на його поведінку;
- б) здатності потерпілих правильно сприймати характер і значення дій злочинця;
- в) можливості виникнення психічних станів, що перешкоджають нормальному здійсненню професійних функцій;
- г) наявності психічних патологій у злочинців.

Тема 10. Пенітенціарна психологія

План

1. Завдання пенітенціарної психології.
2. Психологічна характеристика особистості засуджених та їх адаптаційних можливостей.
3. Психологічні особливості мікросередовища засуджених.

Основні терміни та поняття: Пенітенціарна психологія, засуджений, особа, що відбуває покарання, судимість, мікросередовище засуджених.

Реферати:

1. Історичний розвиток пенітенціарних служб в світі.
2. Особливості пенітенціарної системи в Україні.

Питання для самостійної роботи:

1. Предмет та завдання пенітенціарної психології.
2. Психологія особистості засудженого.
3. Соціально-психологічна характеристика груп засуджених.
4. Психологічні проблеми соціальної реадaptaції звільненого.

Практичне завдання:

1. Опрацюйте основну літературу з навчальної теми.
2. Складіть плани-конспекти підготовки до семінарських занять.
3. Ознайомтеся з додатковою літературою з навчальних тем.

Тестові завдання

1. Пенітенціарна психологія - це:

- а) психологія злочинця;
- б) психологія правопорушника; в) психологія засудженого;
- г) психологія ресоціалізації та покаяння злочинця.

2. Основними напрямками ресоціалізації особистості засудженого є:

- а) розробка індивідуальної програми психолого-педагогічної корекції особистості;
- б) здійснення заходів психотерапії та психокорекції;
- в) застосування у чітко визначених випадках заходів безпеки;
- г) розширення порушених соціальних зв'язків особистості.

3. До психологічного змісту соціальної адаптації особистості засудженого належать:

- а) дефекти соціальної адаптації особистості;
- б) ступінь екстравертованості або інтравертованості особистості;
- в) рівень порушень правосвідомості особистості.

4. До методів вивчення особистості засудженого належать:

- а) спостереження;
- б) контент-аналіз;
- в) діагностуюча бесіда;
- г) вивчення матеріалів.

5. До основних понять пенітенціарної психології належить:

- а) покарання;
- б) режим; в) каяття.

6. Розташуйте послідовно суттєві компоненти причинного комплексу злочинності:

- а) суспільні чинники;
- б) незадоволення потреб людей у сфері споживання;
- в) патологія біологічних потреб.

Питання до заліку

1. Предмет юридичної психології.
2. Завдання юридичної психології.
3. Структура юридичної психології.
4. Принципи юридичної психології.
5. Методи юридичної психології.
6. Використання досягнень юридичної психології у галузях соціальної та юридичної практики.
7. Зародження юридичної психології.
8. Основні етапи становлення та розвитку юридичної психології.
9. Формування психологічної школи права поч. ХХ ст. (Л. Петражицький).
10. Сучасний стан та проблеми вітчизняної юридичної психології.
11. Поняття особистості в психології та правовій науці.
12. Пізнавальні психічні процеси та урахування їх закономірностей юристом у професійній діяльності.
13. Емоції, почуття, психічні стани об'єктів юридичної діяльності. та їх психологоправова оцінка.
14. Проблема вивчення особистості у професійній діяльності юриста.
15. Фрустрація, її зв'язок з агресивною поведінкою, насильницькими злочинами проти особи, скоєнням самогубств.
16. Значення страждань при визначенні моральної шкоди потерпілому.
17. Психологічна характеристика праці юриста.
18. Психологічні особливості пізнавальної діяльності юриста.
19. Особливості комунікативних дій у діяльності юриста.
20. Психологічні особливості прийняття рішень у галузях юридичної діяльності.
21. Психологічні особливості вирішення юристом організаційно-управлінських питань.
22. Розвиток професійно важливих комунікативних якостей юриста.
23. Професійна деформація юриста та шляхи її подолання.
24. Психологічні аспекти підвищення ефективності праці юристів.
25. Психологія взаємодії людей у сфері цивільно-правової регуляції.
26. Психологічні аспекти цивільного процесу.
27. Психологічні особливості діяльності господарського суду.
28. Цивільне право та формування ринкової психології.
29. Психологічні аспекти діяльності адвоката у цивільному судочинстві.
30. Предмет та завдання кримінальної психології.
31. Психологія злочинного діяння.
32. Індивідуально-психологічні причини злочинної поведінки.
33. Соціально-психологічні причини злочинної поведінки.
34. Психологічна структура злочинного діяння.
35. Психологічні наслідки здійсненого злочину.

36. Особистість злочинця як об'єкт психологічного дослідження.
37. Соціально-психологічна типологія злочинця.
38. Психологія потерпілого.
39. Психологія організованих злочинних формувань (груп).
40. Психологічний аналіз особистості неповнолітнього правопорушника.
41. Психологічні методи боротьби з груповою злочинністю.
42. Психологія допиту потерпілого.
43. Психологія допиту підозрюваного.
44. Психологія допиту звинуваченого.
45. Психологія допиту свідків.
46. Психологічні особливості допиту неповнолітніх.
47. Психологія огляду місця події.
48. Психологія обшуку.
49. Психологія виїмки.
50. Психологія слідчого експерименту.
51. Психологія відтворення обстановки.
52. Психологія відтворення обставин події.
53. Загальна характеристика психологічних особливостей слідчої діяльності.
54. Психологічні особливості розслідувань у справах неповнолітніх.
55. Застосування слідчим психологічних прийомів під час обшуку.
56. Психологічні ознаки неправдивих показань при допиті.
57. Використання психолога у якості консультанта на попередньому слідстві.
58. Залучення психолога у якості спеціаліста при проведенні слідчих дій.
59. Проблема правомірного психологічного впливу під час розслідування злочинів.
60. Компетенція та завдання СПЕ.

Список рекомендованих джерел

Основна (базова):

1. Бочелюк В.Й. Юридична психологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2020. 336 с.
2. Кацавець Р. С. Юридична психологія : навч. посіб. 3-тє вид., доповн. Київ : Алерта, 2023. 294 с.
3. Оксютювич М. О. Юридична психологія : навч. посіб. / М. О. Оксютювич, В. В. Коширець, А. Б. Мудрик. Житомир : Житомирська політехніка, 2024. 161 с.

Додаткова:

4. Гарькавець С. О. Юридична психологія : словник-довідник / С. О. Гарькавець. Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 152 с.
5. Кацавець Р. С. Правова психологія : навч. посіб. Київ : Алерта, 2021. 120 с.
6. Новицький О. В. Психологічні особливості судового процесу. *Наукові записки Серія: Психологія*. 2024. Вип. 2 (4). С. 102-106.
7. Розов В. І. Психологія оперативно-розшукової діяльності в схемах і таблицях: навч.-наоч. посіб. Київ : КНТ, 2022. 148 с.
8. Петяк О.В., Руденок А.І., Овод Ю.В. Психологічні особливості судового пізнання. *Соціальна психологія. Юридична психологія. Габітус*. 2021. Вип. 22. С. 162-166.
9. Петринич О. Г., Секрета В. П., Іванюк У. В. Взаємозв'язок насильства на екрані із зростанням агресивності у підлітків. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум* : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 04.06.2021 р.) Львів : Львів. ін-т ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. С. 111-115.
10. Петринич О. Г., Санопал М. І. Взаємозв'язок психологічного консультування з іншими видами психологічної допомоги. *Суспільні трансформації: людина, держава, соціум* : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (29 жовт. 2020 р.). Львів : Львів. ін-т ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. С. 129-133.

Електронні ресурси:

11. Пенітенціарна психологія : навч. посіб. / М. М. Матяш, В. Є. Луньов, Л. М. Прудка. НМУ імені О. О. Богомольця. Київ, 2023. 223 с.
http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/13113/1/%d0%9c%d0%b0%d1%82%d1%8f%d1%88_%d0%9c_%d0%9f%d0%b5%d0%bd%d1%96%d1%82%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d0%b0%d1%80%d0%bd%d0%b0_%d0%bf%d1%81%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f.pdf

Інформаційні ресурси:

12. Американська рада судової психології. URL : <https://abfp.com/>
Міжнародний бібліотечно-інформаційний центр ім. Ярослава Мудрого (МБІЦ)
13. Міжрегіональної Академії управління персоналом
<https://library.maup.com.ua/#gsc.tab=0>
14. Національна бібліотека України імені В. І. Вернацького. URL :
<http://www.nbuv.gov.ua/>
15. Світова цифрова бібліотека. URL : <https://www.loc.gov> Offender
Profiling In Psychology. URL :
<https://www.simplypsychology.org/offender-profiling.html>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**щодо проведення практичних та семінарських занять
та самостійної роботи студентів денної форми навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр»
спеціальності 081 «Право»**

Укладач:

Компанович М.С., к.психол.н., доцент

Петринич О. Г., ст. викладач

Рецензент: Жигайло Н. І., д.пс.н., професор

Комп'ютерна верстка: Петринич О. Г.